

Tko vodi, tko dobija? (II)

Stručni tim, Institut za društveno-politička istraživanja, Mostar, Bosna i Hercegovina

- komparativna analiza skorašnjih i neposredno predstojećih izbora u širem susjedstvu Bosne i Hercegovine -

Od bipolarnih ka scenama sa dominantnom snagom

Crna Gora je praktično jedina zemlja u regiji čija politička scena tijekom cijelog perioda višestranačja nije izašla iz stadija scene sa dominantnom snagom. Ulogu te dominantne snage je imala i do danas zadržala **Demokratska partija socijalista**, nasljednica Saveza komunista. U tome je nisu spriječile dramatične strateške promjene njenog vlastitog političkog kursa, od podrške Miloševićевой ratnoj i izolacionističkoj politici, uz potenciranje srpske komponente crnogorskog nacionalnog identiteta, preko odlučnog raskida sa Miloševićem 1997. godine, kada je vodstvo partije preuzeo **Milo Đukanović**, sve do mirnog, referendumom potvrđenog razdruživanja od tada već demokratizirane Srbije 2006. godine, uz izrazito insistiranje na autohtonosti crnogorske nacije. DPS je na relativno čestim parlamentarnim izborima (1998, 2001, 2002, 2006, 2009. i 2012. godine) ostvarivala apsolutnu većinu, svaki put u predizbornoj koaliciji sa svojim vjernim partnerom, također lijevom **Socijaldemokratskom partijom** predsjednika skupštine **Ranka Krivokapića**, koja se od nje razlikuje prije svega izrazito dosljednom borbom za državnu neovisnost od samog svog nastanka. Đukanović je više puta mijenjao premijersku funkciju predsjedničkom, a u jednom periodu je neupitnu moć prakticirao čak i bez zauzimanja najviših dužnosti.

Oporba je u nekim izbornim ciklusima nastupala izrazito razjedinjena a nekada objedinjena u jednu ili nekoliko koalicija. Dvije među najsnažnijim oporbenim strankama, izrazito prosrpska i umjereno desna **Nova srpska demokracija** i centristički, prema identitetskim pitanjima neutralan od stjecanja neovisnosti (za koju se aktivno zalagao) **Pokret za promjene** istaknutog ekonomiste **Nebojše Medojevića**, udružile su se 2012. godine u koaliciju **Demokratska fronta**. Njima u oporbi konkuriraju nekada promiloševićevska, a i danas načelno prosrpska i izrazito ljevičarska **Socijalistička narodna partija** i nedavno nastala centristička **Pozitivna Crna Gora**, koja po identitetskim pitanjima povremeno surađuje sa vladajućim DPS-om, slično kao i stranke nacionalnih manjina. Lokalni izbori u više od polovice crnogorskih općina, uključujući i prijestolnicu Podgoricu, zakazani za 25. svibnja, mogu uslijed relativne, mada ne i potpune identitetske neutralnosti lokalnih političkih tema, biti test sposobnosti oporbe da nadiđe svoje identitetski utemeljene razlike, te konačno ospori dominaciju DPS-a. Tu mogućnost dodatno potencira sve češće demonstrirana spremnost SDP-a, manjeg partnera u vladajućoj koaliciji, da unatoč svojoj izrazitoj privrženosti crnogorskom identitetu, po mnogim pitanjima glasa zajedno sa oporbom, čak i prosrpskom. U tom bi se slučaju i crnogorska scena transformirala u specifičnu bipolarnu, pri čemu bi jedan njen pol predstavljala DPS, a drugi, barem u prvom periodu, sve ostale spomenute stranke.

Pored Srba, kojih je po popisu stanovništva u Crnoj Gori 2003. godine bilo 32,00 %, a 2011. 28,70 % (dok je Crnogoraca bilo 43,20 %, a zatim 45,00 %), te uslijed brojnosti i primjetne identitetske srodnosti sa Crnogorcima u suštini na tamošnjoj političkoj sceni i nemaju ulogu koja je obično karakteristična za nacionalne manjine, u crnogorskom političkom životu sudjeluju i pripadnici znatno malobrojnijih manjina. Političke interese Bošnjaka, kojih je zajedno sa Muslimanima (čije etničko ime je dio njih zadržao i po raspadu Jugoslavije) bilo 11,8 % 2003, a 11,9 % 2011. godine, zastupalo je relativno neuspješno više političkih stranaka. Tek je na izborima 2012. godine **Bošnjačka stranka** postigla relativan uspjeh,

osvojivši tek nešto više od 4 % glasova, obzirom da Bošnjaci i Muslimani u Crnoj Gori pretežno podržavaju vladajuće DPS i SDP. Albanci, kojih je na spomenuta dva popisa bilo 5,00 % te 4,90 %, razvili su dosta diversificiranu političku scenu, na kojoj tradicionalno dominiraju **Demokratska unija Albanaca** i **Demokratski savez u Crnoj Gori**, kojima u posljednjih deset godina konkuriraju manje i novije stranke. Albanske stranke, zahvaljujući posebnoj izbornoj jedinici koja obuhvaća teritorij na kome živi ta manjina, osvajaju 3 do 5 mandata u crnogorskoj skupštini, čiji se ukupan broj zastupnika često mijenjao. Hrvati, čiji je postotak od 2003. do 2011. godine pao sa 1,10 % na 0,90 %, u političkom životu sudjeluju preko **Hrvatske građanske inicijative**, koja status parlamentarne stranke stječe koaliranjem sa DPS i SDP.

Srbija je, za razliku od skoro svih ostalih država bivše Jugoslavije, snažno inzistirala na opstanku njezinog jednopartijskog sustava, a po time izazvanoj disoluciji te federativne države 1991-92. godine na njezinom održavanju silom oružja, te na kraju i na nasilnom izdvajanju dijelova teritorija njezinih osamostaljenih bivših članica. U epohi razornih ratova koje je ta politika uz povremene prekide izazivala praktično tijekom cijelih 1990-ih, Srbijom je vladao autoritarni i agresivni režim **Slobodana Miloševića** i njegove tada radikalno lijeve i nacionalističke **Socijalističke partije Srbije**, potpuno dominantne stranke u periodu 1990 – 2000. godine, nasljednice Saveza komunista. Ta je stranka na parlamentarnim izborima osvajala većinu samostalno, uspješno zloupotrebjavajući monopol nad javnim medijima, ili uz prikrivenu (1992-93.) ili otvorenu koaliciju (1998-2000. godine) sa agresivno šovinističkom i ekspanzionističkom, povremeno formalno oporbenom **Srpskom radikalnom strankom Vojislava Šešelja**, čiji je nastanak logistički i medijski pomogao sam režim. Oporba koju su predvodili umjereno desni i monarhistički **Srpski pokret obnove** književnika **Vuka Draškovića** i lijevo-centristička i liberalna **Demokratska stranka** pod vodstvom **Dragoljuba Mićunovića** i **Zorana Đinđića**, te od nje 1992. godine odvojena konzervativna **Demokratska stranka Srbije Vojislava Koštunice**, nije uspješnije osporila dominaciju SPS-a sve do pobjede na lokalnim izborima u većim gradovima, teško obranjene masovnim tromjesečnim demonstracijama u zimu 1996/97. godine.

Tek po teškom porazu od NATO-a u ratu kojim je Srbija 1999. godine izgubila kontrolu nad Kosovom, DS, DSS i manje oporbene stranke (mada ne i SPO) se udružuju u koaliciju **Udružena opozicija Srbije**, koja 2000. godine konačno prekida dominaciju SPS-a, obranivši izbornu pobjedu opet masovnim i uspješnim „petooktobarskim“ demonstracijama. DOS je na parlamentarnim izborima krajem te godine čak osvojio i dvotrećinsku većinu, ali su oštre podjele na relaciji DS – DSS, prije svega između njihovih lidera, dovele već tijekom 2001. godine do raspada DOS-a. Premijer Đinđić se zalagao za ubrzane reforme, punu suradnju sa Haškim tribunalom, uključujući i izručenje samog Miloševića, te za dogovor sa Crnom Gorom o redefiniranju zajedničke države, dok je predsjednik tadašnje SR Jugoslavije Koštunica zastupao izrazitu obazrivost u razgradnji represivnog aparata bivšeg režima, čak i u slučaju haških optuženika, te za čvrstu državnu zajednicu bez obzira na stav Crne Gore. Đinđić je uspio eliminirati DSS iz vlasti i zadržati parlamentarnu većinu „ostatka DOS-a“, ali je 2003. godine ubijen u atentatu, tj. zavjeri visokih časnika Miloševićevih specijalnih jedinica. Na izborima krajem te godine Koštunica je pobijedio Đinđićeve dezorijentirane nasljednike, te je početkom 2004. godine novu vladu sastavio DSS sa SPO-om koji se vratio u parlament koalirajući sa svojom nekadašnjom konzervativnom frakcijom **Novom Srbijom**, te sa desno-liberalnom grupacijom ekonomskih eksperata koja je tek postala stranka – **G17 Plus**, ali i uz parlamentarnu podršku teško poraženog SPS-a, bez koga ta vlada nije imala većinu i koji je time izvučen iz relativno **kratkotrajne političke izolacije**.

Način sastavljanja prve Koštuničine vlade je sugerirao da će Srbija dobiti tripartitnu političku scenu, jer je veoma šaroliki skup stranaka vladine većine izostavljao na jednom polu DS, postojano opredijeljen za proeuropske reforme i pod novim liderom **Borisom Tadićem**, a na drugom polu izborima osnaženi, ali i dalje izolirani SRS, još odlučniji u ekstremizmu po Šešeljevom predavanju Tribunalu. Naredni izborni ciklusi su ipak doveli do privremenog

formiranja bipolarne scene, donekle slične onima u većini drugih zemalja. SRS je na izborima 2007. i 2008. godine zadržala sličnu snagu, predstavljajući **potencijalnu stožernu stranku desnice**, ali je glavna specifičnost srbijanske scene tada bila upravo u činjenici da je takvu poziciju zauzimala izolirana stranka, koja se oštro protivila samim temeljima demokratskog sustava. Na taj je način Srbija kratkotrajno, te uz zamijenjene uloge ljevice i desnice, postala slična Italiji u dugom periodu u kome je ideološki ekstremna, stoga i izolirana Komunistička partija Italije dominirala lijevom polovicom političke scene, „osuđujući“ time sve stranke centra na koalicije sa umjerenom desnicom. To se u Srbiji jasno vidjelo kada je 2007. godine, u nemogućnosti obnavljanja poražene vladajuće koalicije u prethodnom sastavu, Koštunica politički nevjesho nagovijestio koaliciju sa SRS-om, a onda se naglo ipak opredijelio za DS, poslije dugih i oštih javnih sukoba sa njom.

DS je, sa druge strane, pod Tadićem jače potencirala umjereno lijevu ideološku komponentu namjesto naglašenije liberalne, karakteristične za Đinđićevo vrijeme, te je izborni uspjeh iz 2007. godine iskoristila da na opisani način, uz G17 Plus, uđe u drugu Koštuničinu vladu. Nepomirljive suprotnosti između DS-a i DSS-a, sada fokusirane prije svega na proglašenje kosovske neovisnosti, što je DSS htio pratiti zaoštavanjem odnosa sa zapadnim zemljama, dovele su do izvanrednih izbora 2008. godine i do naizgled finalnog formiranja srbijanske bipolarne scene. Na njoj je pobjednička DS uspostavila potpunu dominaciju na lijevom polu scene, pretvarajući G17 Plus (transformiran u **Ujedinjene regione Srbije**) u svog prirodnog saveznika, dok je ulogu izolirane stranke na tom polu zadobila radikalno liberalna, prije svega u identitetskim pitanjima, **Liberalno demokratska partija Čedomira Jovanovića**. Umjesto sa njom, Tadić je vladu (uz URS) formirao sa SPS-om, koji je u tom periodu pod **Ivicom Dačićem**, bliskim Miloševićevim suradnikom, kroz naglašeno javno prihvaćanje proeuropskih vrijednosti i politika, potisnuo DSS sa centra na radikalno desnu poziciju, praktično u ulogu prirodnog saveznika SRS-a.

Visoki dužnosnici SRS-a **Tomislav Nikolić** i **Aleksandar Vučić** su poslije izbora 2008. godine, za većinu promatrača neočekivano brzo i lako preusmjerili najveći dio stranačkog kadra, ali i veoma brojnih birača u novu **Srpsku naprednu stranku**. Ona je sličnim promjenama kao u slučaju SPS-a, ali uz intenzivnije javne sukobe sa i dalje ekstremnim i marginaliziranim SRS-om, konačno postala spremna preuzeti ulogu stožerne stranke desnice, odbacujući DSS još dublje na izolirani, ekstremno desni kut scene zajedno sa ostatkom SRS-a. Te promjene Tadićev DS nije blagovremeno primijetio, čime je poslije izbora 2012. godine, jedinih redovitih od pada Miloševića, prouzročio vlastiti pad sa vlasti. Unatoč numeričkom obnavljanju vladajuće skupštinske većine, doduše uz jačanje SPS-a na račun DS-a i URS-a, Tadić je inzistirao da URS u novoj vladi bude zamijenjen LDP-om. Na takav su zahtjev i SPS i URS reagirali preuzimanjem uloge stranaka na sredini scene, tj. formiranjem umjereno desne vlade sa SNS-om, kojoj je na čelo došao Dačić. Kao i u slučaju Slovenije, ovi ponekada neočekivani obrti nisu osporavali bipolarni karakter političke scene, već su ga, naprotiv, potvrđivali, pošto su skoro svi akteri zauzeli pozicije karakteristične za takve scene u velikoj većini zemalja.

Nova specifičnost srbijanske političke scene, pored ranijih nagovještaja njezine tripartitnosti i privremene dominacije izolirane stranke na cijelom desnom polu, pojavila se u izrazitoj formi na nedavnim izborima, održanim unatoč činjenici da su SNS i SPS čak i po izbacivanju URS-a iz vlade 2013. godine imale stabilnu većinu (zahvaljujući novome savezniku – umjereno lijevoj **Socijaldemokratskoj partiji Rasima Ljajića**, koja je napustila višegodišnju koaliciju sa DS-om). Ta se specifičnost, uspostavljena izborima 2014. godine, sastoji u **ponovnoj potpunoj dominaciji jedne stranke** na cijeloj političkoj sceni Srbije, ovoga puta SNS-a pod nedvojbenim Vučićevim vodstvom. Suviše je rano govoriti o povratku scene sa dominantnom snagom, slične onoj iz Miloševićevog vremena ili onoj koja još uvijek postoji u Crnoj Gori, ali će biti izuzetno zanimljivo vidjeti u kojem će smjeru Srbiju odvesti naredni izbori, kada god bili održani.

Lijevi pol scene, čija je stožerna stranka provodila ideološki izrazito nedosljedne koalicijske aranžmane, trenutno je potpuno urušen. U skupštinu nisu ni ušli URS, kao nedavno neiskorišteni prirodni saveznik DS-a, ali ni LDP, za koji se moglo reći da je bio na putu izlaska iz izolirane pozicije. Ove su dvije stranke vjerojatno platile cijenu pokušaja da u izbornoj kampanji nagovijeste moguću postizbornu suradnju sa SNS-om, tj. prelazak glavne ose političke polarizacije u Srbiji. Sa druge strane, SPS koji je na izbore prvi put od 2000. godine izašao sa jednim od najviših državnih dužnosnika na svom čelu, pretrpio je relativan poraz, postavši SNS-u nepotreban za formiranje većine. Socijalisti su, vjerojatno, na sličan način kao ranije DSS ili HSL i HSS u Hrvatskoj, pretrpjeli posljedice previše rizičnog „igranja na centru“. Van parlamenta su ostale i čak tri relativno relevantne stranke radikalne desnice – DSS, SRS i noviji, veoma tradicionalistički pokret „Dveri“.

Ljevica je, najzad, bačena u potpunu defanzivu i veoma neuobičajenim raskolom koji se pred same izbore dogodio u DS-u. Tu je stranku u samom jeku kampanje napustio dugogodišnji predsjednik Tadić, osnovavši **Novu demokratsku stranku**, koju je uveo u predizbornu koaliciju sa ranijim DS-ovim i LDP-ovim saveznikom, autonomističkom **Ligom socijaldemokrata Vojvodine**. Unatoč Tadićevoj nekada neospornoj popularnosti i koaliciji sa LSV-om koji ima relativno stabilno biračko tijelo, DS je pod vodstvom njegovog nasljednika na čelu stranke **Dragana Đilasa** i u koaliciji sa **Novom strankom** Đinđićevog nasljednika **Zorana Živkovića** ipak odnijela prevagu nad koalicijom NDS-LSV. Bliska će, dakle, budućnost pokazati hoće li DS ili neka druga stranka uspjeti vratiti u Srbiji makar obrise bipolarnе političke scene, slične onima u većem dijelu Europe.

Aktivnu ulogu u političkom životu Srbije imaju i pojedine nacionalne manjine, za koje nisu osigurana zastupnička mjesta, ali se na njih od izbora 2007. godine primjenjuje izborni prag („cenzus“) od 0,40 %, dok za ostale učesnike izbora on iznosi prilično visokih 5 %. Među strankama koje trajno uživaju status parlamentarnih ističe se umjereno desni **Savez vođanskih Mađara** predsjednika vođanske skupštine **Istvána Pásztor-a**, bez koga Tadićeva vlada u periodu 2008 – 2012. godine ne bi imala skupštinsku većinu, a koji je dobre odnose razvio i sa SNS-om, te bošnjačka **Lista za Sandžak**, predvođena konzervativnom **Strankom demokratske akcije**. Njen je lider **Sulejman Ugljanin** u dvije uzastopne srbijanske vlade bio ministar, da bi njegov ulazak u nedavno formiranu bio spriječen protivljenjem njegovog najsnažnijeg rivala na burnoj političkoj sceni sandžačkih Bošnjaka, već spomenutog umjerenog ljevičara Rasima Ljajića. Tu scenu je na izborima 2012. godine uspješno, osvojivši jedan mandat, upotpunila tradicionalistička **Bošnjačka demokratska zajednica** muftije **Muamera ef. Zukorlića**, ali je bez tog mandata ostala dvije godine kasnije kada je koalirala sa LDP-om. Albance sa juga Srbije već tradicionalno sa jednim zastupnikom u skupštini zastupa **Partija za demokratsko djelovanje**.

Mađarska je, za razliku od spomenutih zemalja sa teritorija bivše Jugoslavije, već u 1990-im izgradila tipičnu bipolarnu političku scenu. Na prvim je višestranačkim izborima 1990. godine pobjedu odnio konzervativni **Mađarski demokratski forum**, čiji je lider **József Antall** formirao ideološki homogenu, umjereno desnu vladu uz podršku svojih prirodnih saveznika – **kršćanskih demokrata** i agrarno-konzervativne **Neovisne stranke malih posjednika, zemljoradnika i građana**. Već na drugim izborima, međutim, **Gyula Horn** kao lider reformiranog krila nekadašnjih komunista, **Mađarske socijalističke partije**, formira umjereno lijevu vladu sa lijevo-liberalnim **Savezom slobodnih demokrata**. Na tako formiranoj bipolarnoj sceni desnica se vraća na vlast 1998. godine izrazitim izbornim uspjehom do tada relativno male liberalno-konzervativne stranke **Fidesz – mađarski građanski savez**, čiji je lider **Viktor Orbán** u vladu kao prirodne saveznike uveo i male posjednike i oslabjeli MDF.

Očekivani povratak vlade ljevice 2002. godine, u istom stranačkom sastavu kao prethodnog puta, obilježen je prvom ostavkom premijera, jer su slobodni demokrati, premda kao manji

koalicijski partner, 2004. godine uskratili povjerenje socijalisti **Péteru Medgyessy-u**, koji je Mađarsku te godine uveo u Europsku uniju. Ljevica je, međutim, također po prvi puta u obnovljenom mađarskom višestranačju, obnovila mandat na izborima 2006. godine. Taj je uspjeh, paradoksalno, predstavljao njezin ulazak u tešku krizu od koje se do danas nije oporavila. Medgyessy-ev je nasljednik, premijer **Ferenc Gyurcsány**, samo par mjeseci nakon izbora u govoru pred zastupnicima stranke, čiji je sadržaj dospio u javnost, iznio izrazito arogantne i uvredljive ocjene o oporbi, koalicijskim partnerima, pa i o cijelom narodu, uz priznavanje činjenja navodno u politici neophodnih koruptivnih poteza. Masovne, povremeno i nasilne demonstracije koje su po objavljivanju govora izbile u Budimpešti i drugim gradovima, uz nekoliko stotina povrijeđenih policajaca i prosvjednika, nisu navele premijera na ostavku sve do 2009. godine, ali je tada novi socijalistički premijer **Gordon Bajnai** od njega naslijedio duboku krizu povjerenja javnosti u vladu, te temeljno ruiniranu popularnost stranke.

Predugo obnašanje vlasti unatoč gubitku povjerenja i ugleda stranke mađarski su socijalisti platili znatno skuplje od HDZ-a, koji je poslije smjene Ive Sanadera također odlučio završiti mandat u redovitom roku. Trijumfalnim uspjehom na izborima 2010. godine Viktor Orbán je na čelu Fidesz-a osvojio dvotrećinsku jednostranačku većinu. Taj je u cijeloj Europi neuobičajeni rezultat, naročito poslije njegovih oštih sporova sa Europskom komisijom i drugim tijelima EU oko neovisnosti mađarskih financijskih ustanova, te stanja ljudskih prava, doveo do čestih špekulacija o ugroženosti same mađarske demokracije. Te se špekulacije nipošto nisu ublažile pošto je Orbán na izborima 2014. godine, prethodno izmijenivši izborni sustav, obnovio mandat sa skoro istim brojem zastupničkih mjesta, unatoč primjetnom padu podrške birača. Još su snažnije reakcije iz većine europskih zemalja izazvane velikim izbornim uspjehom 2010., a još većim 2014. godine, radikalno desne i antieuropske stranke **Jobbik – pokret za bolju Mađarsku**.

Ljevica je, doduše, na posljednjim izborima pokazala izvjesne znake oporavka, obzirom da su socijalisti nekoliko svojih poslije 2010. godine izdvojenih frakcija, kao i onih koje su proizašle iz njihovog prirodnog, ali ne izrazito uspješnog saveznika, liberalno ekološke stranke „**Politika može biti različita**“, uspjeli objediniti u koaliciju „**Jedinstvo**“, ali je njezin relativni izborni uspjeh novi izborni sustav pretočio u skroman porast broja zastupničkih mjesta. Uslijed ukupnog razvoja političkih prilika poslije 2010. godine, u Mađarskoj se trenutno o uspostavi scene sa dominantnom snagom može govoriti sa više osnova nego što je slučaj sa Srbijom. Rezultati izbora za mađarske zastupnike u Europskom parlamentu tu ocjenu samo potvrđuju. Na prvim izborima 2004. godine desnica je osvojila 13 od ukupno 24 mađarska mandata (Fidesz 12 i MDF 1) a ljevica 11 (socijalisti 9 i slobodni demokrati 2), da bi 2009. godine Fidesz u koaliciji sa kršćanskim demokratima osvojio čak 14, MDF 1, a ekstremni Jobbik 3, dok je na ljevici socijalistima pripalo tek 4, uz ostanak slobodnih demokrata van Europskog parlamenta.

U Mađarskoj ne postoji osigurano parlamentarno zastupanje nacionalnih manjina, ali se pri ocjeni te činjenice mora uzeti u obzir novija povijest te zemlje, tijekom koje je ona izgubila ogromne dijelove svog teritorija. Uslijed toga, za mađarsku politiku, vanjsku ali i unutarnju, od velikog je značaja položaj mađarske manjine u susjednim zemljama – Rumunjskoj, Slovačkoj, Srbiji, Hrvatskoj, a na sve aktualniji način i u Ukrajini zahvaćenoj burnim zbivanjima.

Pored Srbije i Mađarske, u kojima se od skora ustanovljene dominacije snažnih umjereno desnih stranaka čak povremeno dovode u vezu i sa dobrim odnosima njihovih lidera sa ruskim predsjednikom **Vladimirom Putinom**, slične se tendencije, mada bez te vanjskopolitičke konotacije, već u nešto dužem periodu mogu primijetiti i u **Makedoniji**. Ta se zemlja uspjela pri raspadu bivše Jugoslavije osamostaliti bez rata, a tokom većeg dijela 1990-ih je na njezinoj političkoj sceni bila neosporna dominacija ljevice, pod vodstvom

Socijaldemokratskog saveza Makedonije (SDSM), nasljednika Saveza komunista. Prirodni je saveznik lijevice bio umjereni lijevo-liberalni **Savez reformskih snaga**, koji je na razini cijele bivše Jugoslavije osnovao njezin posljednji premijer **Ante Marković**, a koji je jedino u Makedoniji ostvario značajne izborne rezultate. Makedonski reformisti su se po osamostaljenju svoje države transformirali u **Liberalno demokratsku partiju**, koja je kao slabiji partner 1994. godine sudjelovala u pobjedi **Saveza za Makedoniju** koji su predvodili socijaldemokrati.

Period bipolarne političke scene u Makedoniji je započeo 1998. godine, pobjedom koalicije umjereni desne, konzervativne **VMRO-DPMNE (Unutarnja makedonska revolucionarna organizacija – demokratska partija makedonskog nacionalnog jedinstva)**, čiji je lider **Ljubčo Georgijevski** postao premijer, i centrističke **Demokratske alternative** bivšeg člana Predsjedništva SFRJ **Vasila Tupurkovskog**. Nova se vlada suočila sa kratkotrajnim ratom 2001. godine, koji je u suštini predstavljao pobunu većeg dijela Albanaca u Makedoniji, koji je politički okončan Ohridskim okvirnim sporazumom o značajnoj decentralizaciji države. Socijaldemokrati predvođeni **Brankom Crvenkovskim** i liberalni demokrati se na vlast vraćaju u okviru pobjedničke koalicije Zajedno za Makedoniju 2002. godine, ali je ova država u drugoj polovici te decenije ušla u period koji traje i danas, u kome je na više uzastopnih izbora (2006, 2008, 2011. i 2014.) potvrđeno nedvojbeno uspostavljanje političke scene sa dominantnom snagom. Ta je snaga u slučaju Makedonije kadrovski obnovljeni VMRO-DPMNE, pod vodstvom **Nikole Gruevskog**, koji već osam godina obnaša funkciju premijera, a na nedavnim posljednjim izborima je dobio i novi četverogodišnji mandat. Za razliku od Vučića i Orbana, koji su zbog realno postojećih ili od strane konkurencije pripisanih autoritarnih tendencija, često predmet spomenutih usporedbi sa Putinom, u slučaju Gruevskog je možda primjerenije uspoređivanje sa dugogodišnjim turskim premijerom **Erdoganom**. Izborni uspjesi njegove stranke također temelje na uspješnom obraćanju širokim slojevima stanovništva i novoj ekonomskoj eliti, koja je u oštrm kontrastu sa starom elitom, čije se privilegije temelje na položajima i kapacitetima stečenim u periodu jugoslavenskog komunizma, a u turskom slučaju sekularističkog militarizma.

Od svih analiziranih zemalja, u Makedoniji je ubjedljivo najrelevantnije za cijelu političku scenu djelovanje stranaka nacionalnih manjina, prije svega albanske. Obzirom da Makedonci, za razliku od Crnogoraca, predstavljaju nedvojbeno većinu stanovništva (66,60 % na popisu 1994, a 64,20 % 2002. godine), Albanci unatoč svojoj velikoj brojnosti (22,70 %, te 25,20 %) predstavljaju klasičnu nacionalnu manjinu u Makedoniji. Na njihovoj su političkoj sceni 1990-ih dominirale centristička **Partija za demokratski prosperitet** i konzervativna **Demokratska partija Albanaca Menduha Thaçi-a i Arbena Xhaferi-a**. DPA je u periodu 1998 – 2002. godine bila koalicijski partner u vladi VMRO-a, ali je u novoj vladi SDSM-a bila zamijenjena načelno lijevo nastrojenom **Demokratskom unijom za integraciju**. DUI je proistekla iz oružane pobune 2001. godine, u kojoj je njen lider **Ali Ahmeti** bio najistaknutiji komandant. Unatoč jasnoj prednosti DUI nad DPA unutar albanskog biračkog tijela na izborima 2006. godine, tada novi premijer Gruevski je kao albanskog partnera u vladu VMRO-a uključio DPA. To kršenje većinske izborne volje najveće nacionalne manjine je izazvalo kroničnu političku krizu, koja je razriješena tek pošto je poslije prijevremenih izbora 2008. godine DUI ušla u vladu Gruevskog, a u njegovim vladama, unatoč povremenim oštrim sporovima, kontinuirano participira do danas.

Ovaj analitički pregled bliske povijesti, strukture i dinamike razvoja političkih scena zemalja u bliskom okruženju BiH može biti od koristi za tumačenje procesa na njenoj političkoj sceni isključivo ukoliko se uzmu u obzir njene ključne specifičnosti. Najvažnije među tim specifičnostima su izrazito multietnički sastav stanovništva i činjenica da njega ne određuje brojnost nacionalnih manjina, znatno malobrojnijih nego u svim analiziranim zemljama osim Slovenije i Mađarske, već postojanje **tri ustavno definirana konstitutivna naroda**. Unutar svakoga od tih naroda konstituirana je specifična politička scena, na kojoj politički akteri, sukladno institucionalnim, pa stoga i društveno-političkim uvjetima u kojima se nalazi svaki

od tih naroda, zauzimaju pozicije više ili manje usporedive sa pozicijama aktera na političkim scenama zemalja u širem okruženju, pa i u cijeloj Europi. Mogućnost da te političke scene postanu kompatibilnije, pa i da se možda preklope u smislu povećanja na statistički relevantnu razinu broja birača koji gravitiraju akterima sa svih tih scena, direktno ovisi o **ujednačavanju institucionalnih uvjeta** pod kojima svi konstitutivni narodi u BiH ostvaruju svoja politička i ostala prava. Za mogućnost takvog razvoja političkih prilika bit će presudni opći izbori 2014. godine, kojima će biti posvećene detaljnije analize, uz primjenu relevantnih analogija sa akterima i procesima koji su bili predmetom ovoga regionalnog pregleda.